

Դանիել Վարուժան

Յեղին սիրտը. Նեմեսիս

Պաշտե՛ դահանակե աչքերով Աստվածուհին,
ո՛վ Ժողովուրդ, երբ բռնակալությունները կործանես, կործանե այլևս զինքն
ալ, և դո՛ւն բարձրացիր իր պատվանդանին վրա՝ շուշան մը ձեռքիդ մեջ:

Քերթողն հրսկա, մըրըրկավարս, հըրաշվի,
Նըվիրական արվեստանոցն իր մըտավ,
Եվ փակեց լայն պողպատ դըռներն հապըշտապ.
Ճեղքերուն մեջ մընացին
Արեգակին մազերն ոսկի, սանտըրված:
Լեռնակուտակ զանգված մ'ընտիր մարմարի
Այդ շենքին մեջ մըթընշաղ
Կը սպասեր՝ ձեն հագնելու հին դյուցազնի.
Եվ կամ գուցե կը հուսար
Որ աստղերեն իջնելով՝
Պիտի աստված մը գա իր մեջ բընակիլ:
Զանգվածը այդ ապառաժ մ'էր բարբարոս՝
Որուն մեջ դեռ կը մընար
Կիսավեր բույն մը արծվի.
Եվ խորն իր մեկ խոռոչին
Օձ մ'էր ծվարած ու կը նընջեր հանդարտիկ:
Քերթողն ինքզինք պահ մ'անհունին մեջ հոգվույն
Ըզգաց Աստված: Սոթտեց թևերը ջղուտ,
Ոսկեղեն մուրճը ափին մեջ, տըժգույն, վեհ,

Մարմարին դեմ, գրվեսեաց,
Հրսկայի պես կանգնեցավ...
Նըշմարեցին աչքերը ձեռք մ'այն ատեն
Մութին ծոցեն՝ կարկառուն՝
Որ վիթխարի բռնած սափոր մը՝ պարպեց
Խորն իր հոգվոյն լայնալիճ
Տիեզերքին ըստեղծահյութն հողաբոյր:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց:
Արվեստանոցին բյուզանդական գըմբեթեն
Հույսի ձեթով լի սուրբի գանկ մը կախված
Կ'ըլլար ջահն իր լուսատու:
Ան կը տեսներ մարմարին շուրջը ձևված
Հրգոր երագն՝ որ միս կ'առնուր և ծալքեր:
Մըտածումն իր՝ այդ քարին կույս ծոցին մեջ
Իր արմատներն հուշիկ հուշիկ կը խրրեր
Ծառի մը պես ձիթենի:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց...
Ամեն մի բուն հարվածին տակ հաղթ մուրճին՝
Ինչպես թե ումբ մը պայթող՝
Ուղիս մը կայծեր, քարերու հետ խոռնախիտ,
Կ'անձրևեին պատերն ի վար խավարչուտ
Պսակի պես քայքայվող:
Դուրսն ողկույզներն հասմիկին
Կը թափեին մուրճին մեն մի թընդյունեն
Փեղկերն ի վար իրենց կապույտ ծաղիկներ:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց.
Մինչև որ բիրտ վայրենությունը քարին

Նըվաճվեցավ, և ահա գլուխ մը կընոջ
Մարմարին մեջ թարմորեն
Ծաղկեցավ բա՛րձրը շուշանի մ'հանգունակ:
Չըքնաղ էր ան, միանգամայն էր ահեղ.
Հելլենական արձաններու կուրությամբ
Կը հառեին խորունկ աչքերն՝ որոնց մեջ
Կարծես հոգին, անդունդն ի վեր մագըլցող
Կարիճի պես՝ կամաց կամաց կերևնար:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց...
Բանաստեղծն իր բագուկին տակ կենսադրոշմ
Կը փորագրեր կարծես քերթված մ'ահավոր.
Խոր ծալքերուն մեջ կյանք առնող մարմարին
Մեն մի հարված դաշնակություն մ'էր քնարի,
Հանգ մ'էր, տուն մ'էր, և կամ շեշտ մ'օդասլաց:
Մեն մի հարված որմբագող
Ըմբոստ երգ մ'էր ոսկի մուրճով երգըված՝
Որուն Աստված երկընթին մեջ կ'ունկընդրեր:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Ու ավասիկ ճոխ գանգուրներն այդ կընոջ
Ջերդ ողկույզներ իրար խրոնված օձերու
Ուսերուն վրա թափեցան:
Կերտեց թիկունքն և թիկնամեջը շըքեղ,
Կերտեց թևերն ամագոնի՝ որոնք թե՛
Կարող էին արձակել
Ոսկի փըքինը սիրո,
Եվ թե հրաշեկ կայծակը՝ տեգ մահընկեց:

Եվ քանդակեց, քանդակեց,
Եվ քանդակեց, քանդակեց...

Ո՛հ, ի՛նչ փույթ թե անցան անքուն գիշերներ
Եվ ցորեկներ՝ անդադար.
Ծիծե՛րն ահա, ծիծե՛րն ահա արձանին,
Ա՛յնքան մաքուր կրկնորգով, պաղպաջուն,
Որ անշուշտ կաթն անոնց մեջ պետք էր ըլլալ
Կամ լույս՝ սառած, և կամ արծաթ՝ հալըված:
Կողերն ահա, ահեղորեն շրնչավոր,
Որոնց ներքև կարծես արյամբ մեծնային
Արդարության, վրեժի սաղմերն երկվորյակ:
Շինեց ողն, հո՛ւյր բումբերն, ազդրերը ողորկ.
Շինեց և՛ պորտն՝ որ գանգվածին մեջ հանկարծ
Քառսեն ծնող աստղի պես
Ճառագայթներ դուրս պոռթկաց:

Օ՛ն, հարվա՛ծ մ'ալ, հարվա՛ծ մ'ալ...
Գանկ ջահին մեջ, ձեթն ըսպառիլ ըսկըսավ.
Օ՛ն, հարվա՛ծ մ'ալ, հարվա՛ծ մ'ալ...
Եվ քանդակեց, քանդակեց...
<Եվ քանդակեց, քանդակեց...>
Կերտեց գուճերն և սրունքներ.
Կերտեց ոտքերն՝ որոնց տասնյակ մատերեն
Ժահրով, մեղրով խառնըված
Դըղըջահոս լույսի վտակներ բըխեցան:
Եվ շինեց ան վերջապես
Կնոջ մեջքեն վար ահեղ
Սուր մ'երկսայրի, սուր մ'անպատյան, սուր մ'անբիծ,
Եվ Աստուծո պես արդար:
Այն ատեն հոն մարմարիոնին խորշին մեջ
Քըացող օձն արթընցավ
Եվ փաթթելով զինք մեղմորեն այդ գենքին՝
Կաթիլ կաթիլ ըսկըսավ թույն մը կաթել:

Օ՛ն, հարվա՛ծ մ'ալ, հարվա՛ծ մ'ալ դեռ, և ահա

Պիտի գործն այդ ավարտի:
Քանդակագործ քերթողն հանկարծ խորշումեց
Մարգարտապսակ ճակատը ջինջ քրքինքով.
Այդ ի՞նչ արձան, անունն ի՞նչ էր այդ կրնոջ.
Գորգոնա՞ մ'էր, Հերա՞ն քինոտ, թե՞ Իսիս.
Պատվանդանին վրա հրսկա
Փորագրեց.– Նեմեսիս:

Ահա երագն իր, կը շընչեր, կը խորհեր.
Իր երագն այդ մարմարեղեն՝ գոր երկար
Ատեն սրբտին հավքերուն մեջ այն կրրեց:
Արդարության և Վրեժի
Դիցուիին այդ՝ աղջիկն էր իր կորովին
Զոր հրդացավ, ողնածուծովը սընույց
Այն օրեն վեր՝ երբ հրությանբ հարսնացավ
Ժողովուրդին արյան հետ
Գիտակցությունն իր բեղուն:
Այլևս ի՛նչ փույթ թե մնաց թաղված օրերով
Արվեստնոցին դամբանական մութին մեջ:
Ի՛նչ փույթ թե արդ ճակատեն վար կը հոսի
Բարի քրքտինքն հոգնության,
Եվ ուսերուն և գրլխուն վրա սևահեր՝
Իբրև ըլլար ջաղացպան մ'ան կը նըստի
Ճերմակ փռչին մարմարին.
Եվ խիտ երկար թարթիչներն իր կը նմանին
Աղավնյակի մը թևերուն ըսպիտակ.
Ի՛նչ փույթ թե ան, ա՛հ, չըտեսավ կույս գարնան
Լուսակարկաջ աղբյուրներուն մեջ ժըպտիլն,
Եվ չըքամեց դեռ խաղողի ողկույզներ
Բաժակին մեջ բյուրեղյա.
Կամ չըխառնեց գանգուրներն իր ասպետի
Բըլուրներուն վրա պարող
Աղջիկներուն հողմատարիկ վարսերուն:

Ո՛հ, ի՛նչ փույթ կյանքը մեռնող,
Երբոր երագը կ'ապրի,
Երբոր երագն անմա՛հ է:

Մուրճը ձեռքին մեծ բանաստեղծը հաղթական
Արձանին խիստ աչքերուն մեջ կը հառի.
Եվ անոնց մեջ կը ճանչնա
Ինքզի՛նք, ամբողջ, անթերի:
Կը ճանչնա սուրբ մարմարիոնն այն՝ որ առավ
Բազկին տակ կյանք, որ այդտեղ
Եկավ զանգված մ'իր բըրտության մեջ նընջող
Եվ արթընցավ Դիցուհի՛.
Զերթ քարափերթ մ'ըստրուկ ինկավ մուրճին տակ,
Եվ կանգնեցավ Վրիժուհի՛:

Ավարտած էր ամեն գործ.
Ահա մեջտեղն էր, Նեմեսիսը, կանգուն,
Պաշտըվելու, ընդունելու ողջակեզ
Այլերս կա՛զմ և պատրաստ:
Այն ժամանակ քերթողն ուրախ, գոհունակ,
Քաշեց նիզերը, բացավ
Պըղնձե դռներն հսկայական գավիթին.
Նույն ատեն լույս մը դեմեն
Երկինքն ի վար այնպես արձանն ողողեց
Որ դիցուհվույն մարմինը շուրջն ըսկըսավ
Ճառագայթներ ածակել:
Խըտղըտեցույց ճերմակությունն իրանին
Աչքերն աղվոր օրիորդի մ'որ դեմի
Պատըշգամբին նըստած ժանյակ կը հյուսեր:
Զյունեղ ժայռ մ'էր կարծես՝
Որ կը ցըցվեր արևուն մեջ՝ հովանի:
Կը թափեին ուսերեն վար, կուրծքեն վար.
Շողի հազար վտակներ, հազար ալիքներ:

Քերթողն անգամ մըն ալ անոր նայեցավ.
Եվ ճակատին վրա ճանչցավ
Անգամ մըն ալ դուստրըն իր հետտ արյունին:
Տըվավ համբյուր մ'երկյուղած
Մեջտեղն անոր ծիծերուն,
Ուրկե մընաց շըրթունքներեն վար առկախ
Լույսի կաթիլ մը՝ վաղվան
Նոր վրեժներու արգասիչ:
Հետո նետեց ծանրակիմուրճը ձեռքեն.
Թեւ սոթոված պատվանդանին վրա դըրավ.
Եվ գըլուխն ալ թեին վրա.
Եվ իբր առյուծ մը պատկող՝
Հոգնած, քըրտնած և վըսեմ,
Աստվածուհվոյն ոտքերուն տակ քընացավ:
Ժողովո՛ւրդն է, ժողովո՛ւրդն է, որ կու գա,
Ճամբաներուն, փողոցներուն մեջ Քաղքին
Գետեր են որ թըխակոհակ կը հոսին.
Հարստահարված ժողովուրդն է որ կու գա.
Անոնք տեսան Նեմեսիսի վեհ արձանն,
Եվ քուրմեր են, վրեժի քուրմեր, և ահա
Անո՛ր, անո՛ր կը դիմեն:
Գործատունեն, թիարանեն, բանտերեն
Գըրոհ կու տան: Արյունոտ են ու քաղցած:
Դեռ բեկորներ շըղթայի՝ գոր ջարդեցին,
Մերկ ոտքերուն հետ ընդքաշ
Սալհատակին շըռինդ շըռինդ կը հընչեն:
Ոմանք սակրով, ոմանք մուրճով են գինված.
Դեմքերուն վրա արյունոռուշտ
Կը փայլակե կատաղությունն՝ հեռուն
Մերկացնելով մարգարտաշող կըրճըտումն
Ակռաներուն մարդու միսի անոթի:
Մերկ են կիներն իրենց ամբողջ ծիծերով,
Եվ մանուկներ՝ բոպիկ՝

Որոնց տըժգույն ճակատեն
Գարունն ընդհուպ կը թափթըփի վարդ առ վարդ
Դեռ չավարտած իր բողբոջումը առույգ:
Ատելության գոռուկոչ մ'է՝ կը պոռթկա,
Կը տարածվի պողոտայե պողոտա
Քաղաքին մեջ բովանդակ:
Ամեն շրթա կը բեկտի,
Եվ կը փրլչի ամեն բանտ.
Հրապարակին մեջտեղ կրակի կը տըրվի
Կառափնարանն՝ հերոսներուն արյունեն
Վարդակարմիր և ճարպոտ,
Եվ իր մեծ բոցն երկնուր
Ամբոխներուն գիտակցության կ'ըլլա ջահ:
Ամեն խըրճիթ ըմբոստ մը դուրս կը պոռթկա,
Ամեն շիրմն նահատակ մ'հաղթ կը հառնու
Նո՛ր միտով, նո՛ր ըղեղով, նո՛ր գենքերով
Ըսպառագեն: Ժողովո՛ւրդն է հող կըրծող.
Մինչև մեջքն իր՝ տիղմին մեջ
Ուրիշներու դըղյակ շինող ամբոխն է՝
Որ ոտքի միակ սուլեզնադրույթ ոտումով
Նույն իր խորունկ գերեզմանին քարին վրա
Ահավասիկ կը կանգնի:
Եվ մարդկային օվկիանն այդ փրփրագոռ
Կ'ետա խորքերն իր մըռայլ.
Եվ ալիքներն հառաջ կ'երթան մահադող.
Եվ կը թըքեն իրենց փրփուրը հորձքի
Պալատներուն մինչև քիվերն, ու մինչև
Ճակատն արփվույն անտարբեր:
Քըրջավո՛ր են, ահավո՛ր են, բայց այսօր
Հանճարներու, դարերու
Ամբողջ մտածումն, ամբողջ վաստակը խըմող
Գաղափարին արծիվի թևն ըսպիտակ
Եկավ դըպշիլ անոնց դեռ կույս ճակատին:

Եվ անոնք ուղիս ճամբաներն հավաքված՝
Այսօր ունին վըսեմությունն օվկիանի.
Եվ կը մոռնան, կը հայհոյեն, կ'աղոթեն,
Կը մըրմըռան բըռնության դեմ ծուփ առ ծուփ.
– Վըրե՛ժ, վըրե՛ժ, Նեմեսի՛ս:

Եվ Նեմեսիսն հո՛ն է, հո՛ն է մխիթարիչ
Քենն երկնային. ձյունափարփառ մարմինն իր
Լուսնակին պես ալիքներն այդ կը քաշե
Դեպի ծոցն իր մայրենի:
Եվ ժողովուրդն արձանին շուրջ կը դիզվի
Հետք հետքի վրա, խոռոնախիտ,
Եվ կըզակներ կըռթընցըված ուսերու:
Առջևը վեհ Դիցուհվոյն
Ամեն ոք իր վերքը կուրծքին կը բանա.
Պարմանիներ ցույց կու տան
Թներն իրենց կոտրած՝ շըղթա կոտրելեն.
Մայրերն ահա վեր կ'առնեն սև-սև քողեր
Անոնց ծալքին մեջ բանալով գանկիկներ
Մանուկներու՝ այրուծիին տակ ճըզմված,
Եվ պառավներն անոր առջև կը փրոեն
Քըղամիդները կարմիր
Դըրժված մորթված դյուցազնական թռռներու:
Եվ կը բերեն ամենն ալ
Իրենց վերջին հարըստությունը՝ նըվեր,
Եվ ծընրադիր՝ անիծախառն աղերսով
Արտասվագին միահամուռ կը գոչեն.
– “Ո՛վ Նեմեսիս, Անվրիպելի՛դ, Վրիժուհի՛դ,
Մեր տառապանքն, անկումը մեր կը տեսնե՞ս.
Մեր արցունքի մեկ շիթին
Օվկիանական անհունությունը արդյոք
Քու ափիդ մեջ կըշոնցի՞ր:
Բա՛վ է փառքերն ու հաճույքներն ապրեցնենք

Մեր արյունին արյուններով ու մինչև
Ոսկորներնուս քրրտինքով.
Բա՛վ է սվինները պատռեն
Մեր արգանդին մեջ հավետ
Լուսաթաղանթն արշալույսի սաղմերուն.
Բա՛վ է անիվը գործատան փերթ առ փերթ
Խըլե մեր միսն և յուղոտե ճըղուղն իր.
Բա՛վ է, բա՛վ է մեր բովանդակ կյանքին մեջ
Խարագանված թիկունքներնուս վրա կըրենք
Մեր շիրմաքարն ու երթանք ա՛յսպես շիրիմ:
Վըրեժի ժամն ա՛լ հասավ.
Նըշկահումի ամպրոպահունչ ժամն հասավ:
Ո՛ւժ տուր մեզի, ոգևորե՛ և մըղե՛.
Դո՛ւ մեզ Աստված, դո՛ւ Տիրամայր, դե՛հ իջիր
Պատվանդանեղ և ձուլե մեզ կամքիդ մեջ,
Եվ օրենքներդ գըրե
Մեր ճակատին վըրա արյան գըրերով:
Քու ժողովուրդդ մե՛նք ենք.
Պիտ՝ ըսպաններ մեր աստվածներն հին և նոր
Եվ աճյունին վրա անոնց՝
Ատտիկեի և մեհյանեղ ալ հոյակապ
Պիտ՝ քու մեհյանըդ կանգներ
Պիտ՝ կործանենք ապարանքներ ու բանտեր՝
Եվ քառանկյուն սալքարերովն իրենց հաղթ
Պիտի բագինը՛դ կանգներ:
Ամեն տարի մահատոնիդ նեմեսյան
Ատելության ի՛նչ նըվագներ պիտ՝ հընչեն.
Պիտի զարթնուն ի՛նչ մոռցըված մեռելներ՝
Եվ խըմելով արյունախա՛ռըն գինին,
Ջոր սափորով իրենց շիրմին պիտ՝ դընենք,
Արևուն տակ, գոր կարոտցան, ձեռք ձեռքի
Պիտի պարեն շուրջն արձանիդ ՝ հանձնելով
Իրենց պատանքը հովին:

Իջի՛ր մեջ, և բռնակե լոկ մե՛ր մեջ.
Օ՛հ, ո՛րքան դու չըքնաղ ես
Եվ ո՛րքան ալ սարսափելի. աչքերդ այդ
Արդարաբար կը սպաննեն միշտ, և ձեռքերդ
Աճյուններու մեջ պատրաստ են սերմանել
Շուշան հունտեր շուշանափայլ կյանքերու.
Գանկի մը մեջ բույնն իր դրնող տատրակն ես.
Աղբյուր մ'ես դու ըՍտյուքսի՝
Որ կը բըխի գերեզմանն մը կանանչ:
Ահա քեզի կը կարկառենք մեր քաղցած
Երեխաները. թող որ քո՛ւ ծոցիդ մեջ
Մըկըրտըվին, և ծըծեն կոռ ծիծերեդ
Կաթը վաղվան վըրեժին:
Օ՛ն, Նեմեսիս, իջիր մե՛ր մեջ. մեզ ըրե
Վահա՛ն լանջքիդ մարմարե,
Սո՛ւրը թևիդ անխընա:
Զի մենք ծարավ ենք արյա՛ն,
Արյա՛ն, արյա՛ն, Նեմեսիս”:

Կ'ըսեն: Իրենց գոռուգոչումն ահավոր
Կը սասանե գահերուն վրա կայսրրներ,
Եվ կ'օրորե պատվանդանին վրա նընջող
Քերթողին քունն հանդարտիկ:
Կ'ըսեն: Եվ նվե՛ր Աստվածուհվոյն կ'ընծայեն.
Անոր առջև արյունլըվա ձեռքերով
Կը սըփռեն վարդ ու հասմիկ:
Կույս աղջիկներ դալկադեն
Ասեղներն ծակծակված գիրգ մատներով
Կ'հյուսեն անոր գըլխուն համար պըսակներ:
Գյուղացիներ կ'ողջակիզուն վերջին ուլն
Իրենց թափուր և ցըրտացած փարախին:
Տըղայք կընդրուկ կը ծըխեն.
Իսկ բանվորներն ու ռազմիկները պարման

Թուրերն իրենց, մուրճերն իրենց նվիրական
Կու գան անոր կըռվանին վրա հեսանել:
Եվ ժողովուրդը բովանդակ հանկարծ լուռ
Լուսնկային տակ հանդարտող ծովու պես
Կը խոնարհի աղոթքի...

(Օրհնյա՛լ ըլլաք, հառաչանքի մեջ խեղդված
Ո՛վ արցունքներ, մազերն ի վար կայլակող
Ո՛վ արյունի կաթիլներ.
Ո՛վ աղոթքներ նախատոնին կոիվներու
Մանավանդ դուք օրհնյա՛լ ըլլաք.
Ձեր մեջ է որ Հույսերը մոտ հաղթության
Իբրև ճերմակ աղավնիներ՝ ամենուն
Ծոցեն արփվո՛յն կը սլանան):

Եթերական կրակին խորեն իրիկվան,
Դեմի սարեն գառիվայր
Այն որ կ'իջնե անշափելի քայլերով
Հերո՛ս մըն է, պերճահասակ քըրմապետ
Նեմեսիսին կուսական,
Եվ անձնուրաց նախախնամող մարդկության:
Արևը դեռ չըմենկնած
Ճաճանչներն իր ամփոփե է շեշտողիդ
Անոր կուրծքին կարմրաբորբ,
Ցայտեցնելով գենուգարդեն պաղպաջուն
Ճառագայթներ՝ նման բամբջի մը գըլխուն
Ծամակալ մեծ ասեղներն:
Արյուն մ'ահա կ'այլակի տակավին
Իր գոտիին արդարադատ կեռ սուրեն:
Կու գա՛,– ճակատն իր արդեն
Շաղկապված դափնիով:
Քայլերը ծանրը՝ փառքեն,
Եվ բըռնությունը ճըզմելեն՝ տենդակոխ

Ահավասիկ կ'երկփեղկեն
Ժողովուրդն այն խոնարհած
Ատելության և աղոթքին բեռին տակ:
Նենեսիսին ձոնելու
Ան իր նըվերը ունի.
Գըխուն շուրջեն կ'արձըկե
Դափնեալսակը՝ գոր կույսերն որբացած
Շիրիմներուն նըստած տըրտում շուքին տակ
Իրեն համար հյուսեցին.
Կ'արձըկե գայն և ձախ ձեռքովը բըռնած
Բուրյան ճյուղին մեկ ծայրեն
Մյուսով գայն կը մերկացնե, սըփռելով
Իր սաղարթներն օդապար
Աստվածուհվոյն ոտքերուն վրա անարատ,
Որոնցմե հա՛մ'աղվոր տերև մ'արյունոտ,
Կ'երթա, կ'իյնա արձանին տակ քընացող
Քանդակագործ բանաստեղծին ճակտին վրա,
Որ գրավված նո՛ր Տեսիլներով երագի
Այդ հըպանցումը փառքին
Ամենևի՛ն չ'իմանար: